

us to leave.”) (Bradbury, c. 197); **фабрика, де можна створити, що завгодно** (“Wine! He said. It can’t be!...It is. Smell it, taste it!”) (Bradbury, c. 193); **детектор особистості** (“As Chatterton set foot to the green lawn, the earth trembled. “It doesn’t like you, Chatterton!”) (Bradbury, c. 187); **гра** (“They played like children on the shore.”) (Bradbury, c. 201); **жива, мисляча матерія** (“...this planet is alive... The sky trembled... but it could probably think of some interesting things.”) (Bradbury, c. 200); **Земля** (“An earthquake, by God!”) (Bradbury, c. 187); **джерело природних ресурсів** (“Go ahead, do your mining, your ripping and scraping.”) (Bradbury, c. 185); **спокуса** (“... if we stayed on we’d get to liking this world too much.”) (Bradbury, c. 200); **болото** (“The tar-pit bubbled and gloated, sucking the hidden monster bones. The surface of the pool was silent. A huge bubble, the last, rose, expelled a scent of ancient petroleum, and fell apart.”) (Bradbury, c. 196); і навіть **самореклама** (“It’s too green, too peaceful.”) (Bradbury, c. 186).

Отже, досліджуючи способи зображення уявної дійсності фантастичних оповідань Р.Бредбері, ми виявили, що концептуальна метонімія лежить в основі створення уявного світу оповідання “Smile”, а концептуальна метафора та концептуальна інтеграція ментальних просторів – в основі оповідання “Here there be tygers”, на основі процедури лінгвокогнітивного проектування онтологічних ознак двох концептів (ЖІНКА, ЧАРІВНИЦЯ) на третій (ПЛАНЕТА) у свідомості читача постає “одивнена художня дійсність”.

Мова тексту є джерелом великої кількості додаткових ментальних просторів, які, окрім головних, залучаються до формування текстового світу. Інтегруючи знання з різних ментальних просторів, реципієнт може зменшити ту дистанцію, що віддаляє емпіричний світ, в якому він живе, від світу уявного, фантастичного, представленого в тексті.

Література:

1. Белехова Л.І. Словесний образ в американській поезії: лінгвокогнітивний аспект: Монографія. – М., ООО “Звездапад”, 2004. – 376 с.
2. Криницька Н.І. Епістемологічні та онтологічні аспекти науково-фантастичної літератури // Аспекти дослідження іноземних мов і лінгвометодичні основи викладання: Зб. статей / За ред. В.К.Зернової. – Полтава, 2006. – 160 с.
3. Ляшик О.А. Жанрова специфіка композиційно-сислової структури поетичного тексту: лінгвокогнітивний аспект: Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. – К.: Київський національний лінгвістичний університет, 2006. – 258 с.
4. Barcelona A. Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2002. – P. 207 – 277.
5. Croft W. The role of domains in the interpretation metaphors and metonymies // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast. – Berlin; N.Y.: Mouton de Gruyter, 2002. – P. 161 – 205.
6. Kövecses Z., Radden G. Metonymy: Developing a Cognitive Linguistic View // Cognitive Linguistics. – 1998. – №9 – 1. – P. 37 – 77.

Джерело фактичного матеріалу:

Bradbury R. Here There Be Tygers // Бредбері Р. Клубничное окно и другие рассказы. = The Strawberry Window and other stories / Комментарий А.А Гасиной. – На англ. яз. – М.: Айрис-пресс, 2005. – 384 с. – (Читаем в оригинале).

Діденко І.А.

Харківський гуманітарний університет “Народна українська академія”

Науковий керівник – к. філол. н., доц. Берест Т.М.

Образи вогню та води в англійських фразеологізмах та їх українських відповідниках

Вогонь та вода – стихії, які є невід’ємною частиною життя кожної людини. Одна з особливостей стихій полягає в тому, що в різних контекстах вони можуть розглядатися по-різному – не тільки як основа життя, добра та розвитку, але і як темні сили, джерело зла, небезпеки.

Культ вогню відомий широко й здавна – це не тільки відбиття небесного вогню – Сонця, його пошанування, але і важливе значення вогню в житті людини, та водночас страх перед ним. Вогонь – це “справді живе”. Образ вогню у символіці – знак духовної енергії, перетворення й переродження; руйнівної і водночас народжувальної сили; бога; потойбічного світу; кохання, плодючості; багатства, щастя; сонця, зв’язку з небесним світлом; роду; сили; очищення від зла тощо. Вогню

здавна поклонялися, зокрема слов'яни-язичники. Вони палили вогнища на своїх святилищах й підтримували вогонь біля ідола Перуна. В українців був звичай обов'язково ставити в піч, яка топиться, горщик із водою, щоб вогню не було дуже "гаряче". Під час весілля хліб кидали у піч як офіру божеству. Вогонь з неба святий, як грім вдарить у хату, то того вогню не годиться гасити. Вірили, що не можна плювати у вогонь, бо поприщить губи. Багато з цих звичаїв мали на меті одне – не прогнівати вогню.

Божества вогню займали важливе місце в язичницьких віруваннях слов'ян. Найбільше шанували так званий *живий, чистий або святий вогонь*. *Живий вогонь* здобували тертям дерева об дерево. Інша назва *жива ватра* – вогонь, здобутий за допомогою тертя двох шматків дерева. Його шанували насамперед як оберіг від нечистої сили, нещастя. Розведення живого вогню було першочерговим магичним актом при заселенні нової хати.

Протилежним до вогню виступає образ води – символ першоматерії, початку і кінця всього суцього, смерті й поховання, життя і воскресіння з мертвих, чистоти та здоров'я, чесності і правдивості, кохання, сили дівчини та жінки. Як начало жіноче в міфології слов'ян протиставлене началу чоловічому – вогню, як дві небезпеки, які змушена долати людина (*пройти вогонь і воду, готовий у вогонь і воду*). Івана Купала було святом на честь і вогню, і води, оскільки обов'язковою його ознакою було перестрибування через вогонь, розведений поблизу води. Вода в давніх легендах та казках повертає життя мертвим, зцілює поранених, але вона може бути як живою, так і мертвою [5, с. 329-337].

Вогонь та вода – не просто слова, а поняття котрі лежать в основі духовного життя людини, саме тому ці стихії широко відбилися у фразеології.

Англійські фразеологізми зі словами *water* (вода) та *fire* (вогонь) ми проаналізували, розділивши їх на групи за значенням. Такий поділ свідчить, що найчастіше фразеологічні одиниці з названими лексемами позначають стан людини, її поведінку, а також пов'язані з працею та високими прагненнями.

До найбільшої групи можна віднести фразеологізми, які описують дії, стан, суспільне становище людини. Наприклад, *be in smooth water* [1, с. 99] – здолати труднощі "досягти тихої пристані"; *bring to a fire market* [1, с. 167] – зазнати невдачі; *be at low water mark* [1, с. 76] – сісти на міліну "переживати фінансові труднощі"; *be under water* [1, с. 127] – не мати успіхів; *be in hot water* [1, с. 94] – вскочити у халепу; *be under fire* [1, с. 127] – зазнавати критики; *all water runs to his mill* [1, с. 29] – комусь дуже щастить; *keep one's head above water* [1, с. 569] – мати гарне фінансове становище; *be in deep water* [1, с. 93] – бути у стані тривоги. Таким чином, *вода* та *вогонь* часто асоціюються з труднощами, які можуть виникнути в житті, саме тому людина знаходиться або *під водою* або *над водою*, або взагалі переміщається у *вогненне місце*.

У фразеологізмі *you can take a horse to the water but you can not make him drink* [3, с. 234] йдеться про те, що не все можна зробити силою, але, якщо перекладати цей фразеологізм буквально, матимемо такий вислів: "можна пригнати коня на водопій але пити його не заставиш"; маємо й схожу сполуку з лексемою *fire-fanned fires and forced love never did well yet* – *силою колодязь конати – води не п'ють* [3, с. 144]; а ось, наприклад, фразеологічна одиниця *build a fire under oneself* – "розпалити вогонь під собою" [1, с. 173] є цікавим відповідником до українського *рубати гілку, на якій сидиш*. Як бачимо, за основу для створення фразеологізмів узяті різні скрутні ситуації.

Вогонь як втілення сили, мужності, відваги людини знаходить свій відбиток у фразеологізмі *baptism of fire* [1, с. 63] – *бойове хрещення*, що означає першу участь у бою або перше серйозне випробування у якійсь справі. Серед багатьох фразеологізмів, породжених мовленням військових, є *with fire and sword* [1, с. 1017] "вогнем і мечем" – "з великою жорстокістю, нещадно боротися".

Характеристика людини, її емоційного, психічного стану, поведінки знаходить своє віддзеркалення у таких фразеологізмах, наприклад: *be fish out of water* [1, с. 85] – "бути як риба без води", тобто поводитися вимушено, не вільно; фразеологізм *between wind and water* [1, с. 126] "нижче ватерлінії" походить із мовлення моряків, де означав частину корпусу корабля, що знаходиться нижче ватерлінії, у буквальному значенні – "між вітром та водою", тобто найбільш вразливе місце. Українським відповідником наведеної сполуки є, наприклад, *як в око влінув*. У цій тематичній групі маємо також сполуки: *blood is thicker than water* [3, с. 226] – "хто рідніший той і цінніший"; *bring into troubled waters* [1, с. 164] – "поставити в незручне становище"; *blow the fire* [1, с. 147] – "розпалювати пристрасті, ворожнечу"; *build a fire* [1, с. 172] – "розкласти багаття"; *broken water* [1, с. 171] – розбурхане море; *there is no smoke without fire* [3, с. 80] – *диму без вогню не буває*, яка значить, що на все є своя причина; *beware of a silent dog and still water* [1, с. 128] – *у тихому*

болоті чорти водяться, говориться про тиху, потаємну людину, здатну на вчинки, яких від неї, здавалося б, не можна було сподіватися; *be at high-water mark* [1, с. 75] – бути в розквіті; *between two fires* [1, с. 126] – між двох вогнів, бути у скрутному становищі, коли небезпека загрожує з усіх боків; *life is not all clear sailing in calm waters* [3, с. 88] – вік прожити – не поле перейти; *out of frying – pan into the fire* [3, с. 172] – з вогню та в полум'я, тобто потрапити з однієї неприємності в іншу, ще гіршу.

Базуючись на мотивації фразеологізмів, можна реконструювати картину життя народу, відбиту “дзеркалом фразеології”, осягнути його духовну культуру, дізнатися про вірування, обряди, забобони, фольклор, народне мовлення, гумор. Наприклад, фразеологізм *вийти сухим із води*, очевидно, пов'язаний з одним із поширеним у давнину способом перевірки людини на її зв'язок із нечистою силою: обвинуваченого кидали у ставок, річку чи озеро, щоб установити його провину. Якщо “вода приймала” нещасного, то це свідчило про його невинність. Якщо ж він випливав, тобто “вода його не приймала”, то був винний. Тому *вийти сухим із води* означало уникнути Божого суду [2, с. 96]. Проводячи аналогію з англійською мовою, маємо: *come through unscathed*, у цьому фразеологізмі використовується не переносне, а пряме позначення перешкод, говориться, що людина уміло уникає покарань, нарікань, будучи винною. У фразеологізмі *come hell or high water* “незважаючи ні на що” [1, с. 226], вода є синонімом пекла (*hell*), дослівний переклад – “пройти пекло чи чисту воду”, тобто вода також позначає перешкоду. У сполуці *like water off a duck's back* [1, с. 613] (як з гуся вода) спостерігаємо образ гуски, з якої стікає вода, не змочуючи пір'я (через особливу жирову змазку), що, до речі, також може лежати і в основі порівняння і в основі фразеологізму *виходити сухим з води*, ці звороти ґрунтуються на основі реальних життєвих спостережень.

Поведінка людини також знайшла своє відображення й у таких фразеологізмах: *you are the master of your destiny: it's your property and your fire – so, burn it if you desire* [3, с. 228] – вільному воля, спасеному рай, тобто кожний може чинити, як вважає за потрібне; *we never know the worth of water till the well is dry* [3, с. 292] – те що маємо не цінуємо, як втрачаємо – страждаємо; *soft fire makes sweet malt* [3, с. 74] – “ласкавим словом можна багато зробити”; *the scalded cat fears cold water* [3, с. 207] – лякана ворона куца боїться; *to put the chestnut in the fire* [1, с. 797] – заварити кашу, тобто затіяти щось дуже складне, клопітне, що загрожує неприємними наслідками. У фразеологізмі *little chips light great fires* [3, с. 180] (з малої іскри великий вогонь буває) також бачимо, що вогонь пов'язаний не лише з позитивними відчуттями – багато шкоди він може заподіяти людям. Це стихія, якою не можна керувати, підтвердженням цього є і сполука *play with fire* [1, с. 766] (грається з вогнем), так говорять про дуже небезпечні дії, вчинки, які можуть призвести до негативних наслідків.

Серед популярних фразеологізмів і ті, які описують працелюбність людини, або навпаки, її лінь. Народи використовували такі фразеологізми з виховною метою: щоб наставити людину на правильний шлях. Наприклад: *water never flows under settled stones* [3, с. 195] – під лежачий камінь вода не тече; або *whether you boil snow or pound it, you can have but water of it* [3, с. 44] – воду у ступні товкти – вода і буде, якщо нічого не робити, то справа не посується.

Можна виділити також групу фразеологізмів які називають і характеризують предмети, наприклад: *fire water* [1, с. 335] – “хмільна вода”, горілка, у буквальному значенні – вогняна вода; *water bewitched* [1, с. 994] – слабкий чай (“зачарована вода”). За нашими спостереженнями, кількість фразеологічних одиниць з лексемами *fire* та *water* на позначення речей, предметів є незначною.

Слід відзначити, що образи вогню та води дуже часто пов'язуються у фразеології з високими й важливими випробуваннями, а відповідно й зі значними досягненнями, образи стихій підкреслюють важливість тих чи інших рис, вчинків, дій, наприклад: *великому кораблю – велике плавання – a great ship asks for deep waters* [3, с. 23] або *fire's Prometheus* [1, с. 335] – вогонь Прометей. Прометей – титан, що поцупив у богів з Олімпу вогонь і передав його людям на землю, цей вогонь зараз уособлює незгасаюче прагнення до досягнення високої, благородної мети. Обидві стихії фігурують у складі фразеологізму *go through fire and water* [1, с. 431] – пройти крізь вогонь та воду, подолати усі труднощі; в українській мові маємо сполуку *і у вогонь і у воду* – “готовий іти на будь-який самовідданий вчинок”.

Фразеологічні одиниці із компонентами *вогонь* та *вода* мають дуже глибокий повчальний зміст. Ознайомившись із фразеологізмами української та англійської мов, можемо зробити висновок, що в обох мовах семантика аналізованих фразеологічних одиниць часто пов'язана із перешкодами, перепонами та їх подоланням, що, у першу чергу, мотивується символічними значеннями образів вогню та води, їх роллю в житті людей та в культурах різних народів.

Порівняльний аналіз англійських та українських фразеологізмів, свідчить, що англійським фразеологізмам із компонентами та не завжди відповідають українські стійкі сполуки з аналогічними лексемами. До речі, в англійській мові частіше вживаються фразеологізми зі словом *water*, а зі словом *fire* їх майже вдвічі менше.

Література

1. Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник. / К.Т.Баранцев. – К.: Знання, 2005. – 1055 с.
2. Івченко А. Українська народна фразеологія: ареали, етимологія. / А.Івченко. – Х.: Наукові розвідки, 1996. – 155с.
3. Кузьмин С.С. Русско-английский словарь пословиц и поговорок. / С.С.Кузьмин, Н.Л.Шадрин. – СПб.: Лань, 1996. – 353 с.
4. Олійник І.С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 1997. – 461 с.
5. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 494с.

Докукіна М.Є.

Полтавський державний педагогічний університет імені В.Г.Короленка

Науковий керівник – викл. Колбіна Н. В.

Мовні засоби вираження концепту КОМІЧНЕ в коротких англомовних оповіданнях

Незважаючи на постійний інтерес лінгвістів до гумористичного дискурсу, все ще нез'ясованим залишається механізм створення сміхового ефекту. Лінгвокогнітивне спрямування роботи надає змогу експлікувати концептуальний зміст комічних ситуацій, представлених в коротких англомовних оповіданнях.

Актуальність цієї статті визначається загальною спрямованістю сучасних досліджень з художньої семантики на розробку способів виявлення концептуального змісту літературних творів. Тема роботи є актуальною у світлі уваги когнітивної поетики до вивчення ідіостилів письменників з урахуванням співвідношення етнокультурного й індивідуально – авторського в тезаурусі творчої особистості, особливостей реалізації картини світу в коротких англомовних оповіданнях. Актуальним у цьому плані є застосування теоретико-методологічного апарату когнітивної поетики що уможливило реконструкцію художніх концептів як складників концептуального простору КОМІЧНОГО в коротких англомовних оповіданнях.

Метою статті є виявлення мовних засобів створення комічного ефекту та розкриття концептуального змісту коротких англомовних оповідань шляхом реконструкції художніх концептів як складників концептуального простору КОМІЧНОГО.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що моделювання комічної ситуації здійснюється в термінах теорії когнітивної лінгвістики. Новим є поняття рефреймінгу, за допомогою якого відтворюється розгортання концепту КОМІЧНЕ в межах цього тексту. Уперше простежується ситуативне й композиційне розгортання нелексикалізованого концепту КОМІЧНЕ в коротких англомовних оповіданнях.

Концепт КОМІЧНЕ має багато різноманітних засобів у мові, які існують для його вираження. Для найбільш узагальненого позначення КОМІЧНОГО в сучасній англійській мові існує лексема LAUGH, яка має багато характеристик. Лексичний аналіз цієї одиниці спрямовано на виявлення специфіки змісту концепту КОМІЧНЕ, їй приписують такі характеристики:

негативні: absurd, eccentric, ridiculous, foolish, whimsical, quaint, asinine, ludicrous, farcical;

позитивні: amusing, bizarre, comic, funny, droll, facetious, jocose, diverting, humorous, waggish, mirthful.

Аналіз фразеологічних та сталих виразів, які характеризують смішне з різних сторін, дозволяє виокремити такі, які носять позитивний характер: *to laugh oneself into fits*, *to laugh oneself into conclusions* – сміятися до упаду; *to crack a joke* – відколоти жарт; *to play the fool* – дуріти; *to roar with laughter* – покатуватися від сміху; *to make a joke* – шуткувати і ті, які носять негативний характер: *to laugh up one's sleeve* – сміятися в “кулак”, крадькома; *laughing-stock* – посміховисько; *to raise/to turn the laugh against somebody* – поставити когось у смішне становище; *to laugh to scorn* – висміювати; *to pull somebody's leg* – посміятися над кимось; *to make fun of somebody* – сміятися над кимось.

Найбільш частіше з іменником LAUGH/LAUGHTER вживаються прикметники *loud* – гучний, *shrill* – дзвінкий, *contagious* – заразливий.

Концепт КОМІЧНЕ може об'єктивуватися у різні способи, в тому числі і завдяки мові.